

ALEKSANDAR

VRLINE RATA

STIVEN PRESFILD

Preveo
Nenad Dropulić

Laguna

Naslov originala

Steven Pressfield

ALEXANDER

The Virtues of War

Copyright © Steven Pressfield 2004

Maps by David Cain

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Majku i Krisi

DRAMATIS PERSONAE

Aleksandar, Filipov sin	kralj Makedonaca, osvajatelj Persijskog carstva
Filip Makedonski	Aleksandrov otac, i sam izuzetan vojskovođa
Olimpijada	Filipova žena, Aleksandrova majka
Kir Veliki	osnivač Persijskog carstva, oko 547. godine pre nove ere.
Darije Treći	veliki persijski vladar kog je Aleksandar porazio
Epaminonda	tebanski zapovednik, tvorac „kosog poretka“
Parmenion	stariji vojni zapovednik pod Filipom i Aleksandrom
Antipater	stariji makedonski zapovednik u Grčkoj
Antigon Jednooki	„Monoftalmos“, stariji zapovednik
Aristotel	filozof, Aleksandrov vaspitač
Hefestion	vojni zapovednik i najbliži Aleksandrov prijatelj

Telamon	plaćenik iz Arkadije, Aleksandrov prijatelj i učitelj
Krater	Aleksandrov vojni zapovednik
Perdika	Aleksandrov vojni zapovednik
Ptolemej	Aleksandrov vojni zapovednik, kasnije osnivač egipatske vladarske dinastije
Seleuk	Aleksandrov vojni zapovednik
Koin	Aleksandrov vojni zapovednik
Eumen	Aleksandrov ratni savetnik
Leonat	Aleksandrov prijatelj i telohranitelj
Filota	Parmenionov sin, zapovednik konjičke garde
Nikanor	Parmenionov sin, zapovednik kraljevske garde
Crni Kleit	zapovednik kraljevske konjičke garde, Aleksandar ga je ubio u Marakandi
Roksana	Aleksandrova baktrijska nevesta, „Mala zvezda“
Itan	Roksanin brat, kasnije carski štitonoša u Aleksandrovoj službi, zatim starešina konjičke garde
Oksijart	baktrijski vojni zapovednik, Roksanin otac
Memnon Rodski	grčki plaćenik, zapovednik pod Darijem
Barsina	Aleksandrova ljubavnica, kći Artabaza, udova Memnonova

Artabaz	persijski plemić, Barsinin otac, Aleksandrov satrap u Baktriji
Bes	Darijev satrap u Baktriji, zapoved- nik persijskog levog krila u bici kod Gaugamele, Darijev ubica i pretendent na presto
Mazej	satrap Mesopotamije, zapovednik persijskog desnog krila u bici kod Gaugamele, kasnije Alek- sandrov namesnik u Vavilonu
Spitamem	pobunjenički vođa u Baktriji i Sogdijani
Bukefal	Aleksandrov konj
Por	kralj Pendžaba u Indiji, Aleksandar ga je porazio u bici kod reke Hidaspa
Tigran	persijski konjički zapovednik, kasnije Aleksandrov prijatelj

NAPOMENA ČITAOCU

Ovo što sledi je plod mašte, a ne istorija. Prizori i likovi su izmišljeni, korišćena je umetnička sloboda. Istorijske ličnosti izgovaraju reči koje su u celini plod piščeve mašte

Iako ništa u ovoj pripovesti nije u neskladu s duhom Aleksandrovog života kako ga ja shvatam, ipak sam izmenio neke istorijske događaje zarad teme i pripovedanja. Govor za koji nam Arijan kaže da ga je Aleksandar održao u Opisu ja sam pretvorio u posmrtno slovo za Filipa. Smestio sam Parmeniona u Egbatanu iako nam Kurcije kaže da je još bio u Persepolisu. Vatreći govor koji je Aleksandar održao na reci Hifas ja sam preneo na reku Hidaspu, a molbu koju su, prema Arijanovim rečima, Koin i vojnici podneli Aleksandru na Hidaspu, premetio sam na Hifas. Napominjem ovo da učeni čitalac ne bi pomislio da se događaji čudnovato sele od svoje volje.

Uzeo sam slobodu da povremeno upotrebim savremena geografska imena, kao što su Avganistan ili Dunav, i savremene reči kao što su kilometar, metar, hektar, koje očigledno nisu postojale u Aleksandrovo vreme. Koristio sam i savremene pojmove poput viteštva, pobune, gerile, koji tehnički nemaju ekvivalente u grčko-makedonskoj misli, ali koji, po mom mišljenju, prenose savremenom čitaocu duh starine toliko živo i verno da će mi čistunci možda oprostiti ovu slobodu.

Vladao je ovim narodima iako nisu imali zajednički jezik, ni s njim ni međusobno. Uprkos tome, uspeo je ogromna prostiranja da prožme strahom od sebe, i svi ljudi su ga se plašili i niko nije pokušao da mu se suprotstavi, i bio je u stanju da u svima pobudi želju da ga zadovolje, toliko živu da su svi želeli da ih vodi njegova volja.

Ksenofont, *Vaspitanje Kirovo*

ALEKSANDROV POHOD NA ISTOK

334-333. p.n.e.

0 100
MILJE

AGRIJANIJA

PEONIJA

TRAKIJA

Crno more

ILIRIJA

MAKEDONIJA

Aleksandrov put

Perint

Vizant

Bosfor

Halkedon

propont

Daskilijum

Pela

Amfipolis

Apolonija

Ege

Antem

Meton

Olint

Dijum

Toron

OLIMP

TESALIJA

Abid

Granik

Troja

Helespont

MIZIJA

Gordijum

Egejsko more

LEZBOS

Mitilena

LIDIJA

GORNJA

FRIGIJA

Heroneja

EUBOLA

Teba

HIOS

JONIJA

Sardis

Korintski zaliv

Atina

Elida

Olimpija

Korint

ATIKA

Efes

PIZIDIJA

PELOPONEZ

Sparta

Milet

KARIJA

Halikarnas

LIKIJA

Fazelis

RODOS

Prva knjiga

BORBENOST

Jedan

VOJNIK

Oduvek sam bio vojnik. Ne znam za drugačiji život. Sledio sam vojnički poziv od dečačkog doba. Nikad nisam pozeleo drugi.

Imao sam ljubavnice, začinjao sam decu, nadmetao sam se u igrama i počinio razne strahote u pijanstvu. Pokoravao sam carstva, porobljavao kontinente, krunjen sam kao besmrtnik pred bogovima i ljudima. Ali uvek sam ostajao vojnik.

Još kao dečak bežao sam od svojih vaspitača tražeći društvo muškaraca u kasarnama. Vežbalište i štala, miris kože i znoja, bili su mi vrlo bliski. Škripa gvožđa na tocilu za mene je bila ono što je muzika pesnicima. Oduvek je bilo tako. Ne sećam se da je ikada bilo drugačije.

Lako bi se pomislilo da sam mnogo naučio iz pohoda i iskustava. Ipak, moram iskreno reći – sve što znam, znao sam s trinaest godina; istini za volju, i sa deset, pa i ranije. Nisam kao odrasli zapovednik saznao ništa što nisam uviđao još kao dete.

U dečačkom dobu nagoni sam shvatao zemljište, pokrete jedinica, priliku i činioce. Razumeo sam prelaženje reke i korišćenje terena, znao sam koliko jedinica određenog sastava može da pokrije izvesnu razdaljinu, kojom brzinom, s koliko opreme,

i u kakvom stanju za borbu će stići na cilj. Sastavljanje jedinica postalo mi je druga priroda – prosto bih pogledao i sve bi mi se razjasnilo. Moj otac bio je najveći vojnik svog vremena, možda i najveći vojnik svih vremena. Ipak, kad mi je bilo deset godina, saopštio sam mu da ću ga nadmašiti. Do dvadeset treće godine u tome sam uspeo.

Kao dečak zavideo sam ocu, plašio sam se da će doseći toliku slavu da meni ništa neće ostati. Nikada se ničega nisam plašio osim nesreće koja bi me sprečila da ostvarim svoju sudbinu.

Vojska koju sam imao čast da predvodim bila je nepobediva u Evropi i Aziji. Ujedinila je grčke države i egejska ostrva; oslobodila je persijskog jarma grčke gradove u Joniji i Eoliji; pokorila je Jermeniju, Kapadokiju, Gornju i Donju Frigiju, Paflagoniju, Kariju, Lidiju, Pisidiju, Likiju, Pamfiliju, Šuplju i Mesopotamsku Siriju i Kilikiju. Velika utvrđenja Fenikije – Biblos, Sidon i Tir, kao i filistinski grad Gaza – pala su pred njom. Osvojila je središnje persijsko carstvo – Egipat i bližu Arabiju, Mesopotamiju, Vavilon, Mediju, Suzijanu i nepristupačne zemlje same Persije – te istočne oblasti Hirkaniju, Areju, Partiju, Baktriju, Tapuriju, Dragijanau, Arakoziju i Sogdijanau. Prešla je Hindukuš i ušla u Indiju. Nikad nije potučena.

Ova sila nije bila nepobediva zbog brojnosti, jer u svakom pohodu protivnik je bio brojniji i bolje naoružan, niti zbog svojih blistavih zapovednika ili taktike, mada to nije bilo zanemarljivo, niti zbog dobrog snabdevanja, bez kog nijedna vojska na terenu ne može ni da preživi, a kamoli da pobedi. Ta vojska bila je nepobediva zbog ratničkih osobina svakog pojedinačnog vojnika, naročito zbog dvojstva opisanog grčkom reči *dynamis*, „borbenost“. Nijedan zapovednik mog ili bilo kog drugog vremena nije uživao takvu blagonaklonost sreće da vodi takve vojnike, obuzete takvim borbenim duhom, prožete tako bezgraničnom smelošću, toliko odane svojim zapovednicima i svom pozivu.

Ipak, sada se događa ono čega sam se najviše plašio. Vojnici su se umorili od osvajanja. Došli su na obale ove indijske reke i nemaju u sebi strasnu želju da je pređu. Uvereni su da su stigli predaleko. Dosta je. Hoće kući.

Prvi put otkako sam preuzeo zapovedništvo smatrao sam neophodnim da osnujem jedinicu sastavljenu od *atactoi* – nezadovoljnika – i da je odvojim od središnjih jedinica. Ti momci nisu odmetnici, niti stalni izazivači nevolja, nego vrhunski ratnici, prekaljeni i odlikovani – mnogi su se obučavali pod mojim ocem ili njegovim velikim zapovednikom Parmenionom – ali toliko se bune protiv mojih reči, izgovorenih i neizgovorenih, i dela, sprovedenih ili nesprovedenih, da u borbenu liniju mogu da ih postavim samo između potpuno odanih jedinica da me ne bi izneverili u odsudnom času. Danas sam bio primoran da pogubim petoricu njihovih starešina, rođenih Makedonaca čije su mi porodice drage, zbog toga što nisu spremno izvršili moja naređenja. Ne volim što sam to uradio, ne samo zbog surovosti same kazne, nego i zbog nedostatka mašte o kojoj mi ona govori. Moram li sada da zapovedam pomoću straha i prisile? Je li to stanje na koje je moja genijalnost spala?

Kada sam u šesnaestoj godini prvi put pojahao na čelu sopstvenog konjičkog odreda, osećanja su me toliko savladala da nisam uspeo da suzbijem suze. Moji pobočnici su se uznemirili i molili su me da im otkrijem šta me je toliko potreslo. Ali konjanici u vodovima su razumeli. Dirnuo me je prizor tako blistavog poretka konjice, dirnuli su me njihovi ožiljci i njihovo ćutanje, vetrom išibane bore na njihovim licima. Kad su vojnici videli u kom sam stanju, uzvratili su mi odanošću jer su znali da ću položiti glavu za njih. U strategiji i taktici, a možda i u hrabrosti, drugi zapovednici bili su mi jednaki. Ali u ovome me niko nije nadmašio – u ljubavi prema mojim drugovima. Volim čak i one koji sebe nazivaju mojim neprijateljima. Zlobu i podlost prezirem, ali protivnika koji se bori junački prigriću na grudi kao brata.

Oni koji ne razumeju rat misle da je to nadmetanje vojski, borba između neprijatelja. Nije tako. Rat nije dvoboj između dva protivnika, nego bitka protiv nevidljivog neprijatelja čije ime je Strah, i težnja, čak i na ivici smrti, da se taj neprijatelj časno porazi.

Vojnika vode *cardia*, srce, i *dynamis*, borbenost. Ništa drugo nije važno u ratu, ni oružje, ni taktika, ni filozofija, ni rodoljublje. Samo ova ljubav prema slavi, najjači životni poriv smrtnika, neizbrisiv iz čoveka kao i iz vuka ili lava, poriv bez kog smo ništa.

Pogledaj tamo, Itane. Negde iza ove reke leže obale Okeana. Kraj sveta. Koliko je daleko? Iza Ganga? S druge strane Granice većitog snega? Osećam ga. Doziva me. Moram otići tamo, gde pre mene nijedan vladar nije kročio. Tamo moram zabosti lavlji steg Makedonije. Tek tada ću dozvoliti srcu odmor i raspustiću ovu vojsku.

Zato sam te pozvao, mladi moj prijatelju. Preko dana uspešno nosim masku, svestan da su pogledi svih uprti u mene. Ali noću me kriza u mojoj vojsci savladava.

Moram da se rasteretim. Moram da saberem misli. Moram da nađem rešenje za to što se moji vojnici udaljuju od mene.

Treba mi neko da porazgovaram, neko ko je van lanca zapovedništva, neko ko ume da sluša a da ne sudi, neko ko ume da drži jezik za zubima. Ti si mlađi brat moje neveste Roksane i zato si pod isključivo mojom zaštitom. Niko drugi ne može biti tvoj zaštitnik, ovu priču nikome ne smeš da preneseš. To budi moje poverenje u tebe. Osim toga, prepoznao sam u tebi (jer pomno sam te posmatrao otkako si u Avganistanu stupio u moju službu) onaj zapovednički nagon i dar za ratovanje koji se ne mogu steći ni u kakvoj školi. Imaš osamnaest godina i uskoro ćeš zapovedati svojom prvom jedinicom. Kada pređemo reku, prvi put ćeš povesti ljude u bitku. Moj zadatak je da te uputim jer, iako si u svojoj zemlji knežević, ovde si samo štitonoša, pitomac akademije rata koju čini moj šator.

Hoćeš li ostati da čuješ moju priču? Neću te prisiljavati, jer poverljive misli koje ti moram otkriti da bih prerasporedio redosled važnosti mogu te izložiti opasnosti, ne sada, za mog života, nego kasnije, jer moji naslednici želeće da upotrebe tvoja svedočenja za sopstvene ciljeve.

Hoćeš li služiti svoga kralja i srodnika? Pristani i dolazićeš k meni svake večeri u ovo doba, ili onako kako mi bude odgovaralo. Nećeš morati da govoriš, samo da slušaš, mada ću ti, kako prilike budu zahtevale, povremeno davati poverljive zadatke. Odbij i otpustiću te bez gneva.

Kažeš da ti je čast da služiš?

Pa, moj mladi prijatelju.

Onda sedi. Da počnemo...